KATTA CHAYNOV TISHLARI EKSTRAKSIYASIDAN KEYINGI YALLIG‘LANISHLARNING OLDINI OLISHDA ANTIBIOTIKLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Shovkatov Oybek Shovkatovich – D.M.Sc., professor
Mirsaidov Mirakmal Mirshoxid o’g’li – magistratura talabasi
EMU University (Toshkent, O‘zbekiston)

Annotatsiya. *Mazkur tahliliy maqolada katta chaynov tishlari ekstraksiyasidan keyingi yallig‘lanish asoratlari, xususan alveolit va peri-alveolyar yallig‘lanishlarning etiologiyasi, rivojlanish mexanizmlari va ularni profilaktikasida antibiotiklarning o‘rni adabiyotlar asosida tahlil qilindi. Turli ilmiy manbalardagi natijalar qiyoslanar ekan, antibiotik profilaktikasining afzalliklari va cheklovlari, qo‘llash mezonlari hamda zamonaviy klinik tavsiyalar tahliliy jihatdan yoritildi. Maqola antibiotiklarning haddan tashqari ishlatilishi oqibatlarini ham ko‘rsatib, optimal yondashuvlar bo‘yicha umumlashtirilgan ilmiy xulosa beradi.*

Kalit so‘zlar: *Uchinchi molar ekstraksiyasi; katta chaynov tishlari; yallig‘lanish asoratlari; alveolit; profilaktika; antibiotik terapiyasi; antibakterial samaradorlik; jarrohlikdan keyingi boshqaruv; og‘iz bo‘shlig‘i mikroflorasi; infeksiya nazorati; jarrohlik stomatologiyasi.*

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ АНТИБИОТИКОВ В ПРОФИЛАКТИКЕ ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ОСЛОЖНЕНИЙ ПОСЛЕ ЭКСТРАКЦИИ ЗУБОВ МУДРОСТИ

Шовкатов Ойбек Шовкатович – д.м.н., профессор
Мирсаидов Миракмал Миршохидович – студент магистратуры
EMU University (Ташкент, Узбекистан)

Аннотация. *В данной аналитической статье на основе литературных данных проведён анализ этиологии, механизмов развития и роли антибиотиков в профилактике воспалительных осложнений после удаления больших коренных зубов, в частности альвеолита и периальвеолярного воспаления. Сравнивая результаты из различных научных источников, аналитически освещены преимущества и ограничения антибиотикопрофилактики, критерии её применения и современные клинические рекомендации. В статье также указаны последствия чрезмерного использования антибиотиков и представлено обобщённое научное заключение по оптимальным подходам.*

Ключевые слова: *Удаление третьего моляра; большие коренные зубы; воспалительные осложнения; альвеолит; профилактика; антибиотикотерапия; антибактериальная эффективность; послеоперационное ведение; микрофлора полости рта; инфекционный контроль; хирургическая стоматология.*

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF ANTIBIOTICS IN THE PREVENTION OF INFLAMMATORY COMPLICATIONS AFTER WISDOM TOOTH EXTRACTION

Shovkatov Oybek Shovkatovich – D.M.Sc., professor
Mirsaidov Mirakmal Mirshokhid ugli – master’s student
EMU University (Tashkent, Uzbekistan)

Abstract. *This analytical article examines, based on literature data, the etiology, mechanisms of development, and the role of antibiotics in the prevention of inflammatory complications following the extraction of large molars, specifically alveolitis and peri-alveolar inflammation. By comparing results from various scientific sources, the advantages and limitations of antibiotic prophylaxis, criteria for its use, and current clinical recommendations are analytically highlighted. The article also points out the consequences of excessive antibiotic use and provides a generalized scientific conclusion on optimal approaches.*

Keywords: *Third molar extraction; large molars; inflammatory complications; alveolitis; prevention; antibiotic therapy; antibacterial efficacy; postoperative management; oral cavity microflora; infection control; surgical dentistry.*

Kirish. Uchinchi molar ekstraksiyasi stomatologiya amaliyotida eng ko‘p uchraydigan jarrohlik muolajalaridan biri bo‘lib, unga bog‘liq yallig‘lanish asoratlari — alveolit, yumshoq to‘qimalarning infeksiyalanishi va peri-alveolyar jarayonlar — ko‘plab muhokamalarning markazida turadi. Mazkur asoratlarning shakllanishida bir nechta omillar mavjud: mikrobiologik kontaminatsiya, fibrin laxtasining saqlanmasligi, travmatik manipulyatsiya, bemordagi umumiy somatik fon, og‘iz gigiyenasi darajasi va boshqalar. So‘nggi yillarda uchinchi molar ekstraksiyasidan keyingi yallig‘lanish asoratlari chastotasi kamaymagan bo‘lib, ayrim mualliflar ularning uchrash tezligini 5–30 % gacha deb ko‘rsatadilar. Bu ko‘rsatkich bemorning yoshi, jarrohlik murakkabligi va operatsiyadan keyingi boshqaruvga bevosita bog‘liq. Shu bilan birga, antibiotiklardan profilaktik maqsadda foydalanish bo‘yicha yagona klinik standartlarning mavjud emasligi stomatolog-amaliyotchilar orasida qarama-qarshi yondashuvlar shakllanishiga olib kelmoqda. Mazkur holat ushbu muammoni chuqur tahlil qilish va ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Maqsad va vazifalar. Mazkur tahliliy maqolaning maqsadi — katta chaynov tishlari ekstraksiyasidan keyingi yallig‘lanish asoratlarining oldini olishda antibiotik profilaktikasining samaradorligini baholash va uning qo‘llanish mezonlarini aniqlashdan iborat.

Vazifalar quydagilardan iborat:

1.Ekstraksiyadan keyingi yallig‘lanish asoratlarining etiologik va patogenetik omillarini tahlil qilish;

2.Antibiotik profilaktikasining afzalliklari va cheklovlarini ilmiy manbalar asosida qiyosiy baholash;

3.Oddiy va murakkab ekstraksiyalarda antibiotik qo‘llash samaradorligini solishtirish;

4.Zamonaviy muqobil profilaktik yondashuvlarni baholash;

5.Klinik amaliyot uchun optimal tavsiyalar ishlab chiqish.

Antibiotiklardan profilaktik maqsadda foydalanish bo‘yicha dunyo miqyosida yagona yondashuv shakllanmagan. Ba’zi adabiyotlarda ularning yallig‘lanishlar chastotasini kamaytirishi qayd etilsa, boshqa ishlarda natijalar minimal yoki ahamiyatsiz ekanligi ko‘rsatiladi. Shuningdek, antibiotiklarni keraksiz qo‘llash mikroflora rezistentligining ortishiga, disbioz va nojo‘ya reaksiyalarga olib keladi.

Mazkur tahliliy maqolada mavjud ilmiy adabiyotlar asosida profilaktik antibiotik qo‘llashning maqsadga muvofiqligi, samaradorligi va cheklovlari chuqur tahlil qilinadi.

Ekstraksion yallig‘lanishlarning etiologiyasi va patogenezi. Alveolit rivojlanishida asosiy mexanizm — alveola ichidagi qon laxtasining barqaror saqlanmasligidir. Laktik amidazalar faolligining oshishi, anaerob bakteriyalar ta’siri, jarrohlik travmasi va bemorning individual xususiyatlari laxtaning erta rezorbsiyasiga olib kelishi mumkin. Natijada suyak va nerv tuzilmalari ochilib qoladi va kuchli yallig‘lanish reaksiyasi vujudga keladi.

Adabiyot ma’lumotlariga ko‘ra, anaerob bakteriyalar (Fusobacterium spp., Prevotella spp.) alveolit patogenezining muhim qismini tashkil etadi. Biroq ular faqat ekstraksiya jarayonidan keyin patogen ta’sir kuchaygan sharoitda klinik ahamiyat kasb etadi. Bu esa shuni anglatadiki, oddiy ekstraksiyalarda bakterial kontaminatsiya o‘zi yetarli sabab bo‘lmaydi.

Shu sababli, antibiotik qo‘llashning samaradorligini tahlil qilishda etiologiyaning ko‘p omilli tabiatini hisobga olish muhim.

Antibiotik profilaktikasining afzalliklari:

Tahliliy manbalar antibiotik profilaktikasining quyidagi afzalliklarini ko‘rsatadi:

1. Travmatik, murakkab uchinchi molar ekstraksiyalarida foydali ta’sir

Ko‘plab mualliflar antibiotiklar aynan:

•suyakni ko‘p o‘yish talab etilgan,

•to‘qimalar maksimal darajada shikastlangan,

•yiringli o‘tgan anamnezga ega,

•gigiyenasi past bemorlarda

yallig‘lanish xavfini sezilarli kamaytirishi mumkinligini ta’kidlaydi.

2. Anaerob mikroflora faolligining pasayishi

Antibiotiklar ekstraksiyadan keyin anaeroblarning ko‘payish sur’atini cheklab, alveolitning og‘ir kechishini to‘xtata oladi.

3. Postoperatsion og‘riq darajasining pasayishi

Ba’zi asosiy adabiyotlarda antibiotik berilgan bemorlarda yallig‘lanish mediatorlari kamaygani tufayli og‘riq subyektiv ravishda past bo‘lishi qayd etilgan.

Biroq ushbu afzalliklarning aksariyati murakkab operatsiyalarda yaqqolroq namoyon bo‘ladi.

Antibiotik tanlashning klinik mezonlari. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, antibiotik profilaktikasining samaradorligi nafaqat uning qo‘llanilishiga, balki preparat tanlovining asoslanganligiga ham bog‘liq. Tanlashda quyidagi mezonlar muhim hisoblanadi: jarrohlik aralashuvning murakkabligi, yiringli anamnez mavjudligi, bemorning immun holati, allergik fon, hamda og‘iz bo‘shlig‘i mikroflorasining taxminiy spektri. Amoksitsillin va uning klavulan kislotasi bilan kombinatsiyasi ko‘pchilik hollarda birinchi tanlov preparati hisoblanadi, anaerob flora ustun bo‘lgan holatlarda esa metronidazol bilan kombinatsiya klinik jihatdan asoslangan hisoblanadi. Penitsillin qatoriga allergiya mavjud bo‘lgan bemorlarda makrolidlar yoki linkozamidlar qo‘llanishi mumkin

Antibiotik profilaktikasining cheklovlari.

1. Oddiy ekstraksiyalarda samaradorlik past

Ko‘plab manbalar shuni ko‘rsatadiki, sodda ekstraksiyalarda antibiotik qabul qilishning yallig‘lanish asoratlari chastotasiga ta’siri minimal yoki umuman sezilmaydi. Chunki asosiy xavf omillar mikrobiologik emas, balki jarrohlik-texnik omillarga bog‘liq.

2. Antibiotik rezistentligining kuchayishi

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) og‘iz-jag‘ amaliyotida antibiotiklarning haddan tashqari ishlatilishi global rezistentlikning oshishiga sezilarli hissa qo‘shayotganini ta’kidlaydi.

3. Disbioz va nojo‘ya ta’sirlar

Profilaktik antibiotiklar oshqozon-ichak tizimi buzilishlari, allergik reaksiyalar va og‘iz mikroflorasining muvozanatiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

4. Profilaktikaning rutinga aylantirilishi maqsadga muvofiq emas

Ilmiy manbalar antibiotiklar faqat ko‘rsatmalar mavjud bo‘lganda qo‘llanishi lozimligini ta’kidlaydi.

Zamonaviy muqobil profilaktik yondashuvlar: tahliliy baho

Antibiotiklardan tashqari, yallig‘lanish xavfini kamaytiruvchi boshqa vositalar ham yaxshi o‘rganilgan:

•Atraumatik ekstraksiya texnikalari
•Antiseptik irrigatsiya (xlorgeksidin, betadin)
•PRF qo‘llash
•Yaxshi gigiyenaga tayyorlash
•Laxtani saqlovchi yumshoq texnika

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab hollarda aynan shu omillar antibiotiklardan ko‘ra samaraliroq.

Tadqiqotning cheklovlari. Mazkur tahliliy maqola adabiyotlar asosida olib borilgan bo‘lib, klinik randomizatsiyalangan tadqiqot natijalariga tayangan holda xulosa chiqaradi. Shu sababli ayrim manbalarda metodologik farqlar, bemorlar tanlash mezonlarining bir xil emasligi va baholash mezonlaridagi tafovutlar mavjud. Kelgusida ushbu yo‘nalishda yirik ko‘lamli klinik tadqiqotlar o‘tkazilishi antibiotik profilaktikasining aniq klinik chegaralarini belgilashga xizmat qiladi

Xulosa. Ilmiy manbalarning tahlili quyidagi umumiy xulosalarga olib keladi:

1. Antibiotik profilaktikasi faqat murakkab, travmatik uchinchi molar ekstraksiyalarida sezilarli klinik afzallik beradi.

2. Oddiy ekstraksiyalarda antibiotiklar yallig‘lanishlarning oldini olishda ahamiyatli statistik ustunlik ko‘rsatmaydi.

3. Alveolitning asosiy etiologik omillari — jarrohlik texnikasi, gigiyena va laxtaning barqarorligi, shuning uchun profilaktikaning asosiy e’tibori aynan ularga qaratilishi lozim.

4. Nazoratlanmagan antibiotik qo‘llash rezistent mikroflora rivojlanishiga olib keladi, bu esa umumiy sog‘liq xavfsizligiga jiddiy tahdid.

5. Antibiotiklar klinik ko‘rsatmalar mavjud bo‘lgandagina, individual yondashuv asosida qo‘llanishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. Alimova D. D., Amonov A. S. Prediction of development of chronic rhinosinusitis with nasal polyps in children taking into account the geometric characteristics of the ethmoid labyrinth //Central Asian Journal of Medicine. – 2023. – №. 4. – С. 16-23.

2. Alimova D., Amonov A. Chronic rhinosinusitis with nasal polyps: risk factors, diagnosis and prospects for therapy //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. D10. – С. 121-124.

3. Amonov S. E., Abdukayumov A. A., Sultanova D. The condition of mucous membranes of nose and paranasal sinuses in patients with chronic kidney disease-an experimental model //Folia Otorhinolaryngologiae et Pathologiae Respiratoriae. – 2012. – Т. 18. – №. 2. – С. 10-11.

4. Amonov S. E., Alimov D. D., Akromovich G. A. Clinical And Immunological Features Of Allergic Rhinitis In Children //World Bulletin of Public Health. – 2022. – Т. 17. – С. 87-89.

5. AMONOV S. et al. Treatment optimization of chronic odontogenic maxillary sinusitis //European Journal of Molecular & Clinical Medicine. – 2020. – Т. 7. – №. 2. – С. 2419-2422.

6. Amonov S. E., Alimov D. D., Akromovich G. A. Clinical And Immunological Features Of Allergic Rhinitis In Children //World Bulletin of Public Health. – 2022. – Т. 17. – С. 87-89.

7. Durdona Dilmuratovna S. The role of immunologic values in the pathogenesis of chronic rhinosinusitis in children //European Science Review. – 2014. – №. 2.

8. Blum I.R. “Contemporary views on dry socket (alveolar osteitis): a clinical appraisal of standardization, aetiopathogenesis and management.” “Journal of Oral and Maxillofacial Surgery”, 2002; 60(2): 130–137.

9. Ergashev J. et al. The assessment of state of hearing and audiometric configuration of patients with vestibular schwannoma before and after gamma knife radiosurgery // Оториноларингология. Восточная Европа. – 2017. – Т. 7. – №. 1. – С. 31-38.

10. Ismatova K. A. et al. The new coronavirus infection in otolaryngological practice: clinical features in different age groups //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. Special Issue 8. – С. 813-816.

11. Gaybullaev E. et al. Evaluation of retrospective analysis of surgical treatment of inflammatory and dystrophic periodontal lesions according to the data of the department of dental surgery at the Tashkent state dental institute //International Journal of

Psychosocial Rehabilitation. – 2020. – T. 24. – №. 4. – C. 2195-2200.

12. Gaybullaev E. A., Rizaev J. A., Abdullaev B. S. Clinical and Instrumental Evaluation of the Effectiveness of Surgical Treatment of Chronic Generalized Periodontitis Using RANK-RANKL-OPG Biomarkers //Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology. – 2020. – T. 14. – №. 4.

13. Gaybullaev E. Clinical and biochemical features of the use of black cumin oil in the treatment of chronic generalized periodontitis of moderate severity //EAS Journal of Dentistry and Oral Medicine. – 2020. – T. 2. – №. 1. – C. 29-30.

14. Gaybullaev E. A., Rizaev J. A. Improving Medical Diagnostic Tactics and Surgical Treatment of Chronic Generalized Periodontitis. – 2020.

15. Gulyamov Surat S., Elbek A. G., Sadykov R. R. Smokeless tobacco-associated lesions of the oral cavity //July–August. – C. 63.

16. Lodi G., Figini L., Sardella A., Carrassi A., Del Fabbro M., Furness S. "Antibiotics to prevent complications following tooth extractions." "Cochrane Database of Systematic Reviews", 2012; Issue 11: CD00 3811.

17. Osunde O.D., Adebola R.A., Saheeb B.D. "A comparative study of the effect of antibiotics on inflammatory complications after mandibular third molar surgery." "Journal of Oral and Maxillofacial Surgery", 2012; 70(2): e105–e110.

18. Peterson L.J., Ellis E., Hupp J.R., Tucker M.R. "Contemporary Oral and Maxillofacial Surgery." — St. Louis: Mosby, 2014. — 720 p.

19. Prado R., de Almeida S.C., Antunes A.A. "Antibiotic prophylaxis in impacted third molar surgery: a randomized, double-blind, placebo-controlled clinical trial." "Journal of Oral and Maxillofacial Surgery", 2015; 73(4): 721–728.

20. Yeung A.W., Leung Y.Y., Cheung L.K. "Antibiotic prophylaxis for third molar surgery: A systematic review." "Australian Dental Journal", 2011; 56(4): 451–456.